

دۇنيا كىشىلىك ھوقۇقى خىتابنامىسى

سۆز بېشى

ىلىسىنىڭ بارلىق ئەزالىرنىڭ ئۆزىگە خاس ئىززەت-ھۆرمىتىنى شۇنىڭدەك ئۇلارنىڭ باراۋەر ۋە تۈرمەس ھوقۇقىنى ئستراپ قىلىشىنىڭ دۇنياۋى ئەركىنلىك، ھىققانىيەت ۋە تىنچلىقنىڭ اساسى ئىكەنلىكى ، ئادەم سۆز ئەركىنلىكى ۋە ئىتتىقاد ئەركىنلىكىدىن بەھرىمەن بولىدىغان ھەمدە ۋەھىمە ۋە نامراتلىقتىن خالىي بولىدىغان دۇنيانىڭ يىتىپ كەلىشى ئاددىي خىلقنىڭ ئالايى ئارزۇسى دەپ ئېلان قىلىنغانلىقى زلىقتىن زوراۋانلىق ۋە زۇلۇم ئۆسنىدە ئىسپان گۇتۇرىمىز دەپ تەۋككۇللىگە ھەرىكەت قىلىپ يۇرمىرلىكى ئۈچۈن، كىشىلىك ھوقۇقىنى قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىش يولى بىلەن قوغداش زۆرۈر بولغانلىقى ،دۆلەتلەر ئارا دوستلۇق دۇناسىۋىتىنىڭ تەسۋىياتىنى ئالغا سۈرۈش زۆرۈرلۈكى

نى توغرىسىدىكى ئىرقىدىسىنى قايتا تەكلىپلىگەنلىكى ھەمدە بىر قەدەر چوڭ ئەركىنلىك اساسىدا جەمئىيەتنىڭ يۇكسەيلىشى ۋە تۈرمۈش دەرىجىسىنىڭ ياخشىلىنىشىنى ئالغا سۈرۈشكە بىل باغلىغانلىقى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى بىلەن ھەمكارلىشىپ، كىشىلىك ھوقۇقى ۋە ئاساسىي ئەركىنلىكنىڭ ئومۇميۈزلۈك ھۆرمەتلىنىشى ۋە ئەمەلگە قويۇلۇشىنى ئالغا سۈرۈش يولىدا قەتئىي ئىرادىگە كەلگەنلىكى ،ئاشۇ ھوقۇق ۋە ئەركىنلىكنى ئومۇميۈزلۈك چۈشىنىشنىڭ شۇ قەتئىي ئىرادىنىڭ تولۇق ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشىغا مۇھىم تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقى

كۆزدە تۇتۇلغاچقا، ھازىر

،يىغىن

رنىڭ ئۆزىدىكى خىلق ئارىسىدا شۇنىڭدەك شۇ دۆلەتلەرنىڭ باشقۇرۇش تەۋلىكىدىكى زىمىنىدا ياشايدىغان خىلق ئارىسىدا ئومۇميۈزلۈك ۋە ئۇنۇملۇك ئستىراپ قىلىنىشى ۋە ئەمەلگە قويۇلۇشىنى ئۈمىد قىلىدۇ
1دندا

ھەممە ئادەم زانىدىنلا ئەركىن، ئىززەت-ھۆرمەت ۋە ھوقۇقتا باپباراۋەر بولۇپ تۇغۇلغان . ئۇلار ئىقىلغە ۋە ۋىجدانغا ئىگە ھەمدە بىر-بىرىگە قىرىنداشلىق دۇناسىۋىتىگە خاس روھ بىلەن جەمئىيەلە قىلىشى كىرىك
2دندا

ئىرقى، رەڭگى، جىنسى، تىلى، دىنى، سىياسىي قارىشى ياكى باشقا قارىشى، دۆلەت تەۋلىكى ياكى ئىجتىمائىي كەلىپ چىقىشى، دۆلكى، تۇغۇلۇشى ياكى باشقا سالاهىيىتى جەھەتتىن قىلچە پەرقلىنمەيدۇ پەرقلىنمەيدۇ . بۇ زىمىننىڭ مۇستەقىل زىمىن، ۋاكالىتەن باشقۇرۇلۇۋاتقان زىمىن، ئاپتونومىيىسىز زىمىن ياكى باشقا ھوقانداق ئىگىلىك ھوقۇقىغا چەك قويۇلغان ھالەتتىكى زىمىن بولۇشىدىن قەتئىينەزەر
3دندا

،ھەممە ئادەم ھاياتلىقتىن، ئەركىنلىكتىن ۋە جىسمانىي بىخەتەرلىكتىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

4دندا

،ھوقانداق ئادەمنى قۇل قىلىشقا ياكى قۇل قاتارىدا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ . ھوقانداق شەكىلدىكى قۇللۇق تۈزمۈنىمۇ، قۇللارنى ئەلىپ-سېتىشنىمۇ مەنئى قىلىش كىرىك

5دندا

،ھوقانداق ئادەمنى رەھىمىنلىك بىلەن قىيناشقا ياكى ۋەھشىي، ئىنسانىيەتسىز ياكى چاقارت خاراكتېرلىك جۇمئىيلىگە ياكى جازا دۇچار قىلىشقا بولمايدۇ

6دندا

،ھەممە ئادەم ھوقانداق جايда قانۇن ئالدىدىكى كىشىلىك ئىززىتىنى ئىتىراپ قىلدۇرۇشقا ھوقۇقلۇق

7دندا

لۇق . ھەممە ئادەم مۇشۇ خىتابنامىگە خىلاپ ھوقانداق كەمسىتىشتىن ۋە مۇشۇنداق كەمسىتىشكە تۈرتكە بولىدىغان قىلمىشنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلىنىش ۈچۈن، باراۋەر قوغداشتىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق
8دندا

زىنىڭ ئاساسىي قانۇن ياكى قانۇنلار بەش ئەتكەن اساسىي ھوقۇقى زىيانكەشلىككە ئۇچرىغاندا، لايىقەتلىك دۆلەت سوتى ئارقىلىق بۇنداق زىيانكەشلىك ھەرىكىتىدىن ئۇنۇملۇك قۇتۇلۇپ قىلىشقا ھوقۇقلۇق
9دندا

،ھوقانداق ئادەمنى ھوقانداق شەكىلدە قولغا ئېلىشقا، نەزەر بىەت قىلىشقا ياكى سۈرگۈن قىلىشقا بولمايدۇ

10دندا

ھەم خالەس سوتنىڭ ئادىل ۋە ئوچۇق سوراق قىلىشى بىلەن ئۆزىنىڭ ھوقۇقى ۋە مەجبۇرىيىتىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈشكە ھەمدە ئۆزىگە قويۇلغان ھوقانداق جىنايى ئەمىيەنى ئىنقىلىۋىلىشقا پۈتۈنلەي ھوقۇقلۇق
11دندا

جىنايى ئىشلار بىلەن ئۆز قىلىنغانلىكى ادەم ئۇلاش جەھەتتە لازىملىق بارلىق كاپالەتكە ئىرىشكەن ئاشكارا سوتتا جىنايىتى بارلىى قانۇن بويىچە دەپلەنلىگىچە گۇناھىز دەپ قارىلىشقا ھوقۇقلۇق

ن بولسا، جىنايى ئىشلار جىنايىتىنى ئۆتكۈزگەن دەپ ھۆكۈم چىقىرىشقا بولمايدۇ . جىنايى جازا جىنايەت ئۆتكۈزگەندە تەتبىق قىلىدىغان قانۇندىكى بەلگىلىمىلەردىكىدىن ئىغىرلىتىۋىتىلسە بولمايدۇ

12دندا

بە ئارىلىشىۋېلىشقا بولمايدۇ . ئۇنىڭ شەنى ۋە شۆھرىتىگە ھۇجۇم قىلىشقا بولمايدۇ . بۇنداق ئارىلىشىشتىن ياكى ھۇجۇمدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ھەممە ئادەم قانۇننىڭ قوغىشىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق
13دندا

،ھەممە ئادەم ھوقايسى دۆلەتلەرنىڭ زىمىنىدا ئەركىن كۈچۈشكە ۋە ئولتۇراقلىششقا ھوقۇقلۇق

،ھەممە ئادەم ھوقانداق دۆلەتتىن كەتتىشكە، جەملىدىن ئۆز دۆلىتىدىن كەتتىشكە ھوقۇقلۇق ھەمدە ئۆزىنىڭ دۆلىتىگە قايتىپ كەلىشكە ھوقۇقلۇق

14دندا

،ھەممە ئادەم زىيانكەشلىكتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، باشقا دۆلەتلەردە پاناھ تىلشكە ۋە پاناھلىنىشقا ھوقۇقلۇق

قتىن غەيرىي سىياسىي جىنايەت ياكى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ اساسىي مەقسىتى ۋە پرىنسىپىغا خىلاپ قىلىش بىلەن ئەيىبلەنگەن ئەھۋال استىدا، بۇنداق ھوقۇقتىن پايدىلىنىشقا بولمايدۇ
15دندا

ھەممە ئادەم دۆلەت تەۋلىكىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

،ھوقانداق ئادەمنى دۆلەت تەۋلىكىدىن خالىغانچە مەھرۇم قىلىشقا بولمايدۇ . ئۇنىڭ دۆلەت تەۋلىكىنى ئۆزگەرتىش ھوقۇقىنى ئىنكار قىلىشقىمۇ بولمايدۇ

16دندا

ىن جەھەتتىن ھوقانداق چەكلىمىگە ئۇچرىماي، تولىنىشقا ۋە ئۆي تۇتۇشقا ھوقۇقلۇق . ئۇلار نىكاھ جەھەتتە، سوي قىلغان مەزگىلدە ۋە نىكاھ توختىمى بىكار قىلىنغاندا، باراۋەر ھوقۇقا ئىگە بولۇشى كىرىك .ئەر تەرەپ بىلەن ئايال تەرەپنىڭ ئىختىيار قىلىشى ۋە ئادامەن ماقۇل بولۇشى ئارقىسىدىلا سوي قىلىشقا بولىدۇ .ئائىلە تەبىئىيى ۋە ئاساسىي ئىجتىمائىي بىرلىك، يو جەمئىيەت ۋە دۆلەت تەرەپدىن قوغىلىشقا تىگىشلىڭ

17دندا

،ھەممە ئادەمنىڭ مۇلۈككە ئوڭچە ئىگىدارلىق قىلىش ھوقۇقى شۇنىڭدەك باشقىلار بىلەن شىركىلىشىپ ئىگىدارلىق قىلىش ھوقۇقى بولۇشى كىرىك

،ھوقانداق ئادەمنى مال-مۈلكىدىن خالىغانچە مەھرۇم قىلىشقا بولماىۇ

18دندا

كىكىنى شۇنىڭدەك ئۆزىنىڭ دىنى ياكى ئىتىقادىنى دىنىي ئىقىدە، ئەمەلىيەت، ناماز-ئىبادەت ۋە ئەجرىرۇپ ئارقىلىق يالغۇز ياكى ئۆم، ئاشكارا ياكى مەخپىي ئىپادىلەش ئەركىنلىكىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ
19دندا

تەشەببۇسىنى ساقلاپ قىلىش ئەركىنلىكىنى ۋە ئۇچۇر ھەم پەكىرلەرنى ھوقانداق ۋاسىتە ئارقىلىق ۋە دۆلەت ئايدىرمىسىغا قارىماي ئىزدەش، قوبۇل قىلىش ۋە تارقىتىش ئەركىنلىكىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ
20دندا

،ھەممە ئادەم تىنچ يول بىلەن يىغىن ئۆتكۈزۈش ۋە تەشكىلانلار ئۇيۇشۇش ئەركىنلىكىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

،ھوقانداق ئادەمنى مەلۇم بىر تەشكىلاتنىڭ تەۋلىكىگە ئۆتۈشكە زورلاشقا بولمايدۇ

21دندا

،ھەممە ئادەم دۆلەتنى ئىدارە قىلىشقا ئۆزى بىۋاسىتە قاتنىشىش ياكى ئۆزى ئەركىن تاللىغان ۋەكىلى ئارقىلىق قاتنىشىش ھوقۇقىغا ئىگە

ھەممە ئادەم ئۆز دۆلىتىنىڭ ھۆكۈمەت ئىشلىرىغا باراۋەر پۇرسەت بىلەن قاتنىشىش ھوقۇقىغا ئىگە

، سايلام بىلەن ئىپادىلىنىشى كىرىك . سايلام ئومۇمۈلۈك ۋە باراۋەر ئاۋاز بېرىش ھوقۇقىغا ئاساسلىنىشى ھەمدە يوشۇرۇن ئاۋاز بېرىش ياكى ئوبدانلا ئەركىن ئاۋاز بېرىش بويىچە ئىلپى بېرىلىشى كىرىك

22دندا

«بەھرىمەن بولۇشنى ئىمىلگە ئاشۇرۇشقا ھوقۇقلۇق. بۇ ئىمىلگە ئاشۇرۇش دۆلەتنىڭ تىرىشچانلىقى ۋە خىلقىئارا ھەمكارلىق ئارقىلىق ھەمدە ھەرقايسى دۆلەتلەرنىڭ تەشكىلاتى ۋە بايلىق ئەھۋالى بويىچە بولىدۇ

ماددا 23

.ھەممە ئادەم ئىشلەشكە، ئەركىن كەسىپ تاللاشقا، ئادىل ۋە مۇۋاپىق خىزمەت شارائىتىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھەمدە ئىشەنسز قىلىشتىن ساقلىنىش كاپالەتلىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

.ھەممە ئادەم ھەرقانداق شەكىلدە كەمسىتىلمەي، توغراش ئىش پۇچۇن توغراش ھق ئىلىش ھوقۇقىغا ئىگە

ە تاۋابىئاتىنىڭ ئىنسانىي ىززەت-ھۆرمەتكە لايىق تۇرمۇش شارائىتىغا ئىگە بولۇشنى كاپالەتكە ئىگە قىلىشقا، زۆرۈر تىپىلغاندا ، ئۇنىڭغا باشقا ئىجتىمائىي كاپالەتنى قوشۇمچە قىلىشقا ھوقۇقلۇق

.ھەممە ئادەم ئۆزىنىڭ مەنپەئىتىنى توغداش پۇچۇن، ئىشچىلار ئۇيۇشمۇسىنى تەشكىللىش ۋە ئۇنىڭغا قاتنىشىش ھوقۇقىغا ئىگە

ماددا 24

.ھەممە ئادەم دىم ئىلىش ۋە بىكار يۈرۈش ھوقۇقىدىن، جۇملىدىن ئىش ۋاقتىنىڭ چىكىنى ئىقىلگە مۇۋاپىقلاشتۇرۇش ھەمدە قىرمللىك، دائىشلىق دىم ئىلىش ھوقۇقىدىن بەھرىمەن بولىدۇ

ماددا 25

كەسىمل بولۇپ قالغاندا، مەجرۇھ بولۇپ قالغاندا، تۇل قالغاندا، قىرىغاندا ياكى تىزگىنلىگىلى بولمادىغان باشقا ئەھۋال بىلەن تىرىكچىلىك ئىقتىدارىنى يوقاتقاندا، كاپالەتتىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

الىلار ئالەمدە ئىتىباردىن ۋە ياردەمدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق. بارلىق بالىلار نىكاھلىق ياكى نىكاھسىز تۇغۇلغانلىقىغا قارىماي، توغراش ئىجتىمائىي مۇھاپىزەتتىن بەھرىمەن بولۇشقا تىگىشلىك

ئىت خاراكتېرىدا بولۇشى كىرەك. تىخنىكا دائارىپى ۋە كەسپىي دائارىپى ئومۇميۈزلۈك تەسىس قىلىش كىرەك. ئالىي دائارىپنىڭ ئىشلىكىنى نەتىجىگە قاراپ بارلىق كىشىلەرگە تەڭ ئىچىۋىتىش كىرەك

، دىنىي گۇرۇھلار ئارا چۈشىنىشنى، يول قويۇشنى ۋە دوستلۇقنى ئىلگىرى سۈرۈشى ھەمدە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ تىنچلىقنى قوغداش يولىدىكى تۈرلۈك پائالىيەتلىرىنى ئالغا سۈرۈشى كىرەك

.ئاتا-ئانىلار پەرزەنتلىرىنىڭ ئىلىشقا تىگىشلىك بىلىم تۈرلىرىنى ئاۋۋال تاللاش ھوقۇقىغا ئىگە

ماددا 27

.ھەممە ئادەم جەمئىيەتنىڭ مەدەنىي تەرمۇشىغا ئەركىن قاتنىشىپ، سەنئەتتىن بەھرىمەن بولۇشقا ھەمدە ئىلىم-پەن تەرەققىياتىدىن ۋە ئۇنىڭدىن ھاسىل بولغان پاراۋانلىقتىن تەڭ بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلق

.ھەممە ئادەم ئۆزى ئىجاد قىلغان ئىلمىي، بىدىئىي ئىسەرلەردىن ۋە گۈزەل سەنئەت ئىسەرلىرىدىن ھاسىل بولغان مەنىۋى ۋە ماددىي مەنپەت مۇناسىۋىتى بىلەن، قوغلىش ھوقۇقىغا ئىگە

ماددا 28

.ھەممە ئادەم مۇشۇ خىتابنامىدە قەيت قىلىنغان ھوقۇق ۋە ئەركىنلىكنىڭ تولۇق رىئالىلىشىشىغا ئىمكان بېرىدىغان بىر خىل ئىجتىمائىي ۋە خەلقئارا تەرتىپنى تەلپ قىلىشقا ھوقۇقلۇق

ماددا 29

.ھەممە ئادەم جەمئىيەت ئالدىدا مەجبۇرىيەتنى ئۈستىگە ئالغان بولىدۇ. چۈنكى، ئۇلارنىڭ خاسلىقى خەمئىيەت ئىچىدىلا ئەركىن ۋە تولۇق راۋاج تاپمايدۇ

تېگىشلىك دەرىجىدە ئېتىراپ قىلىنىشى ۋە ھۆرمەت قىلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ھەمدە دىموكراتىك جەمئىيەتتە تەخلاق. جامائەت تەرتىپى ۋە ئومۇمىي پاراۋانلىقنىڭ يۈرۈلۈك ئىھتىياجىغا لايىقلىشىش

ئاشۇ ھوقۇق ۋە ئەركىنلىكلەرنى يۈرگۈزگەندە، ھەرقانداق ئەھۋالدا بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئاساسىي مەقسىتى ۋە پرىنسىپىغا خىلاپلىق قىلىشقا بولمايدۇ

ماددا 30

.بەخس مۇشۇ خىتابنامىدە قەيت قىلىنغان ھەرقانداق ھوقۇق ۋە ئەركىنلىكنى بۇزۇش مەقسىتىدىكى پائالىيەت ياكى ھەرىكەتلەرنى ئىيلىپ بېرىشقا ھوقۇقلۇق دەپ سۈكۈت قىلىدىغان مەنىدە چۈشەندۈرۈشكە بولمايدۇ